over een slaafsche betrekking en duidt zulk een dienst aan, waaraan voor den dienaar eere verbonden is, niet zelden zelfs met de bijgedachte, dat de dienaar alleen in deze eere zijn loon vindt en daarvoor geen andere bezoldiging ontvangt. Toch kan er wel geen twijfel over bestaan, dat het woord eeredienst in het kerkelijk spraakgebruik niet ziet op de eere aan dezen dienst verbonden, maar op de eere, die door dezen dienst aan God den Heere wordt toegebracht. Wat in Psalm 29 wordt gezegd: in Zijnen tempel zegt Hem een iegelijk eere, wordt door dit woord eeredienst uitgedrukt. Doel van dezen eeredienst is toch geen ander, dan dat God verheerlijkt worde in het midden der gemeente. Het karakter van dezen dienst wordt door het woord eeredienst dus niet onjuist weergegeven, maar het oude woord *Godsdienst* deed toch beter uitkomen, hoe het doel van dezen dienst was om *God* te dienen. Juist omdat zoo vaak vooral in Protestantsche kringen de onjuiste gedachte binnensluipt, alsof onze godsdienstoefening uitsluitend dient om te luisteren naar een preek, daardoor gesticht te worden voor zich zelf, en het doel van de Godsdienstoefening dus verlegd wordt naar *ons zelf*, was het oude woord Godsdienst beter en juister, omdat het herinnerde, hoe het doel van dezen eeredienst niet in de eerste plaats in ons zelf ligt, maar in God den Heere, en dient om Hem te verheerlijken en Zijn naam groot te maken.

Drukt het woord Godsdienst dus beter het doel uit, dan eeredienst, terecht hebben onze vaderen er steeds op gewezen, dat deze *dienst Gods* niet alleen beperkt is tot wat wij godsdienstoefening noemen, maar heel ons menschelijk leven omvat. Ze legden daarop zoo sterk den nadruk, om de gedachte af te snijden, alsof het leven van den mensch in twee stukken zou kunnen gesneden worden, het eene dat bestemd is voor ons aardsche beroep en het andere dat gewijd is aan den dienst Gods. De gedachte, die maar al te licht in ons hart insluipt, alsof deze dienst Gods alleen zou bestaan in zekere uitwendige handelingen, als kerkgaan, luisteren naar de predicatie, bidden en psalmzingen. De gedachte alsof de mensch alleen Zondags God zou te dienen hebben, maar de andere dagen der week deze dienst Gods zou mogen stilstaan. Het is vooral Calvijn geweest, die er daarom telkens op gewezen heeft, dat de dienst Gods heel ons leven omvat, elken dag opnieuw moet plaats vinden, en de mensch ook in zijn aardsch beroep nooit een ander doel heeft dan om God te dienen. Onze geloofsbelijdenis drukt in Art. XII deze gedachte dan ook even schoon als juist uit door te zeggen, dat God een iegelijk schepsel zijn wezen, gestalte en gedaante en verscheidene ambten heeft gegeven om *zijnen Schepper te dienen*, en dat daarbij inzonderheid door de Voorzienigheid Gods alle dingen onderhouden worden om den mensch te dienen, *opdat hij zijnen God diene*.

Omvat deze dienst Gods dus heel ons leven, toch moet bij dien dienst Gods onderscheid gemaakt worden, gelijk Voetius terecht opmerkt, tusschen den middellijken en den onmiddellijken dienst Gods. Middellijk is deze dienst Gods, in zooverre hij bestaat in het eeren onzer ouders, in het arbeiden in ons Goddelijk beroep, in het vlieden der zonden en het betrachten van goede werken. Maar onmiddellijk, wanneer deze dienst zich rechtstreeks op het Goddelijk wezen zelf richt, God zelf tot voorwerp heeft en dient om Hem te verheerlijken. Een onderscheiding, die door Voetius niet ongelukkig in verband werd gebracht met de eerste en tweede tafel der wet; Godsdienst is vervulling der wet en de middellijke Godsdienst sloeg op de tweede, de onmiddellijke op de eerste tafel der wet. Neemt men nu het woord Godsdienst in den eigenlijken en praegnanten zin van het woord als rechtstreekschen dienst van God, dan omvat deze èn de inwendige religie van het hart èn de uitwendige handelingen, waarin deze religie des harten naar buiten openbaar wordt in gebed, lofzegging, belijdenis, gelofte, eed, het hooren naar Gods Woord, het gebruik der sacramenten enz. Terwijl eindelijk deze dienst Gods dan weer onderscheiden kan worden in den privaten en den publieken Godsdienst; privaat, wanneer hij geschiedt door den enkelen geloovige in de binnenkamer of door den vader van een gezin in de huiselijke godsdienstoefening of door enkele vromen in een private samenkomst; en publiek, wanneer die dienst verricht wordt door de Kerk des Heeren in de openbare samenkomst der geloovigen en bestaat in de bediening des Woords en der Sacramenten en in de openlijke gebeden en lofzeggingen der gemeente. In dien laatsten zin nu genomen, wordt het woord *eeredienst* thans gebruikt. Men spreekt wel van een huislijke godsdienstoefening, maar niet van den huislijken eeredienst. Het woord eeredienst ziet altoos op wat onze Confessie noemt den heiligen Kerkedienst. Toen vroeger ook in ons land nog een afzonderlijk Ministerie was ingesteld om voor de belangen der kerkgenootschappen te zorgen, heette dat Ministerie, het Ministerie van den eeredienst. Eeredienst ziet dus nooit op den privaten cultus, maar alleen op de *publieken* dienst Gods, op hetgeen in de saamkomsten der gemeente geschiedt.

Dr. H. H. K.

Vereenigingsleven.

WAT DE ZENDING DOET.

V.

Ter bespreking komen ditmaal een tweetal vereenigingen, welker arbeid niet volledig tot zijn recht komt in den naam van zendingsvereeniging, maar die wel zoodanig deel nemen aan het werk der zending, dat een bespreking van haar verrichtingen op dat terrein niet mag ontbreken in een reeks overzichten, welke een indruk trachten te geven van wat onze zending doet. Beide vereenigingen hebben trouwens krachtens de veelheid der jaren, gedurende welke zij reeds gewerkt hebben op hoogst nuttige wijze, aanspraak op een plaats der eere in deze schetsen.

De eerste der vereenigingen, op welke hier gedoeld wordt, is het *Nederlandsch Bijbelgenootschap*, opgericht 29 Juni 1814, en gevestigd te Amsterdam. De stichting van het genootschap was niet los van den invloed van het 10 jaar te voren opgerichte Britsch en Buitenlandsch Bijbelgenootschap, dat veel gedaan heeft om in verschillende landen zulke genootschappen tot oprichting te brengen en ook de Nederlandsche zustercorporatie met geld en bijbels heeft gesteund.

De grondslag en het doel van het genootschap, dat nog altijd als onderdeelen kent de kleinere genootschappen, waarin het in 1814 zijn aanvang nam, zijn zeer ruim, daar het in de wet der vereeniging, als in die van de meeste zustervereenigingen, uitsluitend gaat om verspreiding van den bijbel „zonder aanteekening of uitlegging".

Is de bijbelverspreiding in het binnenland zoo goed als geheel aan de afdeelingen overgelaten, de arbeid in het buitenland wordt verricht door het hoofdbestuur, dat zich tot dat doel in verbinding stelt met de genootschappen in andere landen, welke van het Nederlandsche genootschap de Nederlandsche bijbeluitgaven met korting betrekken. In Duitschland en in verschillende buiten-Europeesche landen wordt geregeld aan de verspreiding van Nederlandsche bijbels gewerkt.

In Indië gaat de verspreiding via den heer D. Iken, hoofdagent van het genootschap, te Depok, onderwijzer aan het seminarie aldaar, maar overigens staat de arbeid van het genootschap daar niet naast de zending, daar de corporatie werkt als onderdeel van de zending, zoodat de verspreiding in handen is van de dienaren der zending.

Waren reeds vóór de stichting van het genootschap veel bijbels in vreemde talen in Nederland gedrukt, het genootschap heeft zeer veel gedaan voor het tot stand brengen van meerdere bijbelvertalingen. Op dit gebied heeft het groote verdienste. Zoo werden, wat nergens elders gebeurde, speciale afgevaardigden ter bijbelvertaling opgeleid, terwijl het genootschap tal van medewerkers vond in de zending zelve.

Naas de heeren J. C. F. Gericke, Dr. H. Neubronner van der Tuuk en Dr. B. F. Matthes moeten in dit verband dan ook genoemd worden de zendelingen H. C. Klinkert, Dr. A. Hardeland, W. H. Sundermann, S. Coolsma, Dr. J. P. Esser, en H. van der Spiegel, die van verschillende zendingsgenootschappen in tijdelijken dienst van het bijbelgenootschap over gingen.

Echter droeg het genootschap niet alleen zelf talrijke vertalingen op, maar werden ook door verschillende zendelingen vertalingen vrijwillig aangeboden. We zullen geen gespecificeerde opgave van al deze vertalingen doen, maar willen slechts even aanstippen, dat door al den hier aangestipten arbeid de beschikking is verkregen over de volgende bijbelvertalingen:

Maleisch (Klinkert): volledige bijbel — Maleisch (Leidekker): idem — Javaansch (Gericke): idem — Soendaneesch (Coolsma): idem — Madoereesch (Esser en Vreede): Evang. en Hand. — Madoereesch (van der Spiegel): Lukas en Philipp. — Bataksch, tobaansch dialect (Neubronner): Scheppingsverhaal en 7 bijbelboeken — Bataksch, angkolaasch dialect (Dammerboer): Markus — Bataksch, Karo dialect (Joustra). bijb. leesboek — Bataksch, Karo dialect (Neumann): Matth. — Niassisch (Sundermann): N. T., Psalmen, bijb. leesboek — Dajaksch (Hardeland): volledige bijbel — Makassaarsch (Matthes): volledige bijbel en bijb. leesboek — Boegineesch (Matthes): idem — Sangireesch (Mrs. C. Steller): 5 bijbelboeken N. T. — Rottineesch (Fanggiday): Lukas — Masarete'sch (Horn): Matth. — Tobeloreesch (Hueting): bijb. leesboek — Galelareesch (van Baarda): idem — Bare'e (Adriani): idem — Tontemboansch (Mevr. M. Adriani—Gunning): idem — Windessisch (van Balen): idem — Mentawei'sch (Leti): Markus.

Het is wel haast onnoodig, te zeggen, dat de arbeid der bijbelvertaling voortdurend met kracht en energie wordt voortgezet. Het standpunt wordt daarbij ingenomen, dat aldus kan worden aangeluid: „Niet alleen de vertaalde bijbel, onmisbaar voor het leven der door de zending gevormde gemeenten, maar ook de bijbelvertaler, gedurende zijne voorbereiding op het zendingsgebied, een onmisbaar element in het zendingswerk". Afgevaardigde der bijbelvertaling is o.a. Dr. N. Adriani, Tentena (Midden Celebes); twee studenten worden voor afgevaardigde opgeleid.

Wat de verspreiding aangaat, kan worden medegedeeld, dat onder de uitgaven in 1910, zijnde ƒ 56.853.08, een bedrag voor Indië begrepen is van ƒ 12.532.08. In dat jaar werden afgeleverd 6925 ex. van bijbeluitgaven in Indische talen.

De tweede vereeniging, waarover hier iets gezegd moet worden, is het *Nederlandsch Godsdienstig Traktaatgenootschap*, waarvan we in een onzer handboeken betreffende den christelijken arbeid gezegd vinden, dat het, in 1821 opgericht, met de hierboven behandelde vereeniging en het Nederlandsch Zendelinggenootschap behoort „tot de teekenen van ontwakende belangstelling in het laatst der achttiende en het begin der negentiende eeuw in de komst van Gods Koninkrijk onder de heidenen en onder het eigen volk". Het werd opgericht met de bedoeling, om, zooals het nog in de statuten luidt, evangelische kennis en geloof in den Heere Jesus Christus aan te kweeken en hierdoor godsvrucht te bevorderen.

Ons interesseert van den arbeid van het genootschap in het verband dezer overzichten alleen het werk van den „papieren zendeling". Deze „papieren zendeling" werkt niet door het gesproken, maar door het geschreven en gedrukte woord. Vijf zendelingen, door onderscheiden Corporatiën uitgezonden, — het zijn Ds. Bakker te Djokja van de Geref. zending, zend. Zimmerbeutel te Ambarawa van de Salatiga-zending, zend. Jansz te Margaredjo van de Doopsgezinde zending, zend. van den Spiegel te Bondowoso van het Java comité en zend. Hoekendijk te Garvet van de Nederl. Zendingsvereeniging —, dienen deze traktaatverspreiding in Indië. Werd aanvankelijk alleen Java bewerkt, van de buitenbezittingen vraagt men ook al om de traktaatjes!

Verspreid werden in 1910: 22 374 maleische, 11 374 soendaneesche en 4420 javaansche boekjes en 3900 soendaneesche traktaten, behalve dan nog bijbeluitgaven en hollandsche geschriften. Om meerdere boekjes wordt gevraagd evenals om herdruk van de maleische. In den loop van 1909 en 1910 werden gezonden zes boekjes met plaatjes in kleurendruk in twee talen, soendaneesch en maleisch, ieder in 5000 ex., dus samen 60.000 ex.

De ijverige secretaris-penningmeester van den „papieren zendeling" schreef over den arbeid in het jongste verslag van het genootschap: „Het gaat ons als Stephenson, toen hij zocht naar het samenstellen van een locomotief. Eerst riepen allen, John it will never go. Toen hij eenmaal aan het rijden was en het wel ging, hard, o zoo hard, stak zijn moeder het hoofd door het raampje van den trein en riep: o John it will never stop. Als onze locomotief eenmaal aan het rijden is, dan zal het ook nooit ophouden, steeds meer en steeds grooter arbeid zal zich aan ons opdringen".

Hopen we inderdaad, „that it will never stop".

Uit de Pers.

Ds. Kerkhof geeft in de *Zuider Kerkbode* een reeks artiken over het Independentisme, waarin op zeer bevattelijke en duidelijke wijze het verkeerde in dit Independentisme wordt voorgesteld. Ditmaal heeft hij het over de noodzakelijkheid van het kerkverband en zegt er dit van:

We hebben reeds in ons vorig artikel gezien, hoe de eerste twee grondgedachten van het Independentisme: »Alle gemeenteleden hebben onder elkander gelijke rechten« en »Geloovigen kunnen zich naar willekeur tot eene congregatie saamvoegen«, in strijd zijn met den geest der Schrift. Hetzelfde geldt van de derde grondgedachte: »Elke congregatie, elke kring van geloovigen bestaat volkomen vrij naast en onafhankelijk van eene andere congregatie«.

In ons eerste artikel zagen wij, hoe dit stelsel in de praktijk er toe leidde, dat een congregatie zich wel met andere congregaties in verbinding kan stellen, maar niet behoeft te stellen; dat besluiten eener meerdere vergadering van congregaties wel kunnen, maar niet behoeven nageleefd te worden. Zelfs aan eene formuleering van belijdenis en kerkenordening was geen enkele Kerk en geen enkel lid gebonden. Dat is dus de willekeur en eigendunkelijkheid zoover mogelijk tot de uiterste consekwentie doorgevoerd.

Komt zulk eene inrichting van het kerkelijke leven nu overeen met den eisch van Gods Woord? Ziedaar de belangrijke vraag, welke wij in dit artikel onder oogen moeten nemen. Het komt er op aan, dat men inzie, dat het leven in onderling Kerkverband, gelijk wij Gereformeerden dat hebben, voortvloeit uit de beginselen van Gods Woord. Al aanstonds moet erkend, dat in het Nieuwe Testament geen strikte aanwijsing te vinden is voor de noodzakelijkheid van het leven der Kerken in gemeenschappelijk verband. Doch daarvoor, dat zulke directe uitspraken gemist worden, zijn ook gegronde redenen op te noemen. Men bedenke, dat al wat in de Handelingen en Brieven der Apostelen ons meegedeeld wordt omtrent het Kerkelijk leven, zich slechts beperkt tot de eerste tientallen jaren van het ontstaan en leven der gemeenten van onzen Heere Jezus Christus. Bovendien werden die gemeenten verspreid gevonden over een groot aantal landen; behalve in het Heilige Land vond men ze in Klein-Azie, Macedonie, Griekenland, Italië, Arabië, Egypte. En de communicatie of vervoermiddelen stonden in die dagen nog verre ten achter bij hetgeen in later eeuwen werd gevonden. Daar komt nog een derde zaak bij: men leefde in den tijd der apostelen. En die apostelen zelven vormden voor de Kerken het levend Kerkverband. Zij waren met eene autoriteit bekleed, die na hen niemand meer in Christus' Kerk op aarde heeft bezeten. Die autoriteit der apostelen werd in alle Kerken erkend, en overeenkomstig hun uitspraken werd gehandeld. Maar met het wegsterven der apostelen trad voor de Kerken eene andere periode in, die zou voortduren alle eeuwen door. Toch valt zelfs uit dien apostolischen tijd nog wel iets opmerkelijks aan te wijzen. De Kerken hebben in die tijden een goed voorbeeld gegeven, dat zij verstonden, wat de eisch was van het leven in de gemeenschap der heiligen. Daarvan getuigen de beide Hoofdstukken Handelingen 15 en 2 Corinthe 8. Op initiatief van de apostelen werd er in de rijkere Kerken gecollecteerd voor de nooden en behoeften van de armere gemeenten: »de overvloed van de eene Kerk moest dienen om de nooddruft van de andere te vervullen«, 2 Cor. 8 : 14. Van zoo iets wil het independentisme niets weten. Daar wordt in rijke Kerken, waarin geen arme broeders of zusters zijn, voor de arme heiligen eenvoudig niet gecollecteerd, en de arme Kerken laten ze aan eigen lot over en tobben in haar gebrek. De apostel Paulus toont hiervan het onchristelijke aan, als hij 't diepgeestelijke beginsel vooropstelt: »gij weet de genade van onzen Heere Jezus Christus, dat Hij om uwentwil is arm geworden, daar Hij rijk was, opdat gij door Zijne armoede zoudt rijk worden«, vs. 9. Een rijke Kerk moet mild collecteeren voor de armen en van het gecollecteerde (verzamelde) uitdeelen aan arme zusterkerken.

Een tweede voorbeeld levert ons de geschiedenis uit Hand. 15. Daar was toen ter tijd een geschil opgekomen in de gemeenten aangaande de onderhouding der besnijdenis, of liever van de ceremonieele wet van Mozes in 't algemeen. Toen liet men dat maar niet aan de willekeur en eigendunkelijkheid van elke plaatselijke Kerk over, hoe zij daarin zou beslissen en handelen. Maar levende in het besef van de eenheid van Christus Kerk en levende in het gevoel van de gemeenschap der heiligen aan alle plaatsen, heeft men eene groote vergadering te Jeruzalem saamgeroepen, waar alle apostelen en afgevaardigden van de verschillende Kerken vertegenwoordigd waren, en deze meerdere vergadering, deze Synode, heeft eene beslissing in dat geschilpunt genomen, heeft een besluit uitgevaardigd, dat daarna niet aan de Kerken in overweging werd meegegeven, waarvan niet de wenschelijkheid uitgesproken werd, dat het zou worden nagevolgd, maar waarvan de naleving zeer nadrukkelijk aan de Kerken werd geboden en opgelegd, en waarmee de Kerken in kennis gesteld werden door een rondschrijven, dat Judas en Silas van Kerk tot Kerk hadden te brengen. Dat schrijven kenmerkte zich evenzeer door een broederlijken toon als door een besliste autoriteit: »Het heeft den Heiligen Geest en ons goedgedacht, ulieden (d.i. den geloovigen uit de Heidenen) geen meerderen last op te leggen dan deze noodzakelijke dingen: namelijk, dat gij u onthoudt van hetgeen den afgoden geofferd is, en van het bloed, en van het verstikte, en van hoererij; van welke dingen indien gij u zelven wacht, zoo zult gij wél doen«, vs. 28, 29. Daar behoefde geen bedreiging in geval van weigerachtigheid der Kerken aan toegevoegd te worden, omdat men wist, dat de Kerken algemeen zich bij deze beslissing zouden neerleggen, en dienovereenkomstig handelen.

Ten slotte blijkt ook duidelijk uit de vele groetenissen, waarmee de Brieven der apostelen eindigen, dat de gemeenten ook met elkaar een levend contact hielden, ja het kwam zelfs voor dat deputaten van de eene gemeente gezonden werden naar de andere om elkaars broedergroeten over te brengen.

De beginselen van Gods Woord brengen dan ook metterdaad mee, dat de plaatselijke Kerken niet los van elkaar, ieder op zichzelve blijven voortleven, maar integendeel, dat zij met elkander in goedgeordend kerkelijk verband treden.

Elke plaatselijke Kerk is op zichzelve eene complete openbaring van het Lichaam van Christus, maar ook alle plaatselijke Kerken saam zijn eene openbaring van hetzelfde Lichaam van Christus, want de wortelen van allen liggen uitgeslagen in één en denzelfden levensbodem. Ze staan krachtens haren oorsprong met elkaar in een levend organisch verband, en juist dat organisch verband, die eenheid in den wortel, legt haar ook van Christuswege de verplichting op, om nadat zij als Kerken plaatselijk tot institueering zijn gekomen, uitwendig verband te zoeken.

Het is niet zoo, dat de Kerken eerst door het leggen van het onderling kerkverband komen bijeen te hooren, maar omgekeerd, omdat zij krachtens hare innerlijke eenheid bij elkaar behooren, daarom moet ook die uitwendige band worden gezocht en aangelegd.

De Independent zegt: »Ik kan het doen, als ik wil; maar ik mag het ook laten als ik wil«, en dat komt, omdat hij de innerlijke eenheid van het lichaam van Christus miskent, en op den voorgrond schuift zijn eigen vrijen wil. Verloochening van zichzelven ten goede van het geheel der Kerke Christi, kent de Independent niet. Handhaving van zijn eigen wil ten koste van den welstand van het geheel der Kerke Christi, dát is het wat hij voorstaat. Hij wil wel eens afgevaardigden zenden naar een of andere kerkelijke vergadering, hij wil ook wel eens kennis nemen van hetgeen daar werd besproken en besloten, maar als het er op aankomt will hij vrij blijven om te doen en te laten wat hij verkiest. Iets van het zijne ten offer brengen ten bate van de gemeenschap der Kerken, — dat gaat tegen zijn zelfzuchtig en eigendunkelijk stelsel in.

De Geest van Christus leert ons juist het tegenovergestelde: zelfverloochening, elkander te dienen, als Kerken met elkander saam te leven en te strijden schouder aan schouder in eenigheid des Geestes den goeden strijd des geloofs.

1 Cor. 12 gaat vlak tegen den geest van het independentisme in. Lees maar eens vs. 12 v.v.: »Want gelijk het lichaam één is en vele leden heeft, en al de leden van dit ééne lichaam, vele zijnde, maar één lichaam, alzoo ook Christus (d.i. volgens onze Kantt. de gemeente, waarvan Christus het Hoofd is); want ook wij allen zijn door éénen Geest tot één lichaam gedoopt, hetzij Joden, hetzij Grieken, hetzij vrijen; en wij zijn allen tot éénen Geest gedrenkt. Want ook het lichaam is niet één lid, maar heeft vele leden. Indien de voet zeide: Dewijl ik de hand niet ben, zoo ben ik van het lichaam niet; is hij daarom niet van het lichaam? En indien het oor zeide: Dewijl ik het oog niet ben, zoo ben ik van het lichaam niet, is het daarom niet van het lichaam? Het oog kan niet zeggen tot de hand: Ik heb u niet van noode; of wederom het hoofd tot de voeten: Ik heb u niet van noode, enz. — De Geest des Heeren, die zorgt voor den welstand van het ééne geheel, het Lichaam van Christus, heeft met het oog op dat geheel aan de deelen (hetzij geloovigen apart, hetzij plaatselijke Kerken apart) gaven verleend. De eenheid van het geheel moet worden erkend, beoefend en in praktijk gebracht. Doet ge dat niet, dan beschouwt ge de Kerk, waartoe gij behoort, als uw particuliere liefhebberij en niet als deel van het lichaam van Christus. Dan beschouwt ge uw Kerk als een wereldsch genootschap of vereeniging, waarin ge naar eigen bedunken op de zaken orde stelt, en niet als de plaatselijke openbaring van het ééne groote geheel der Kerke Christi.

Dat hiermee nog andere dingen saamhangen, bespreken we in een volgend stukske.

Officieele Berichten.

Agendum der vergadering van de Vereeniging van predikanten van de Geref. Kerken in Nederland op Woensdag 17 April a.s., 's morgens 11½ ure, in het gebouw Irene, Keistraat, Utrecht.

1. Opening door den voorzitter.
2. Presentielijst en notulen.
3. Verslag van den secretaris.
4. Verslag van den penningmeester.
5. Verkiezing van een bestuurslid (vac. Dr. J. v. Lonkhuyzen).
6. Voorstellen Gereformeerd Tijdschrift.
7. Voorstel betreffende een prijsvraag.

Pauze van een half uur.

8. Referaat door Dr. G. Ch. Aalders, van Ermelo. Onderwerp: Kan de H. Schrift voorwerp van wetenschappelijk onderzoek zijn voor hem die zich, ook voor zijn wetenschappelijk denken, volstrekt aan haar oordeel onderwerpt?
9. Bespreking van het referaat.
10. Referaat door Ds. F. Kramer, van Beverwijk. Onderwerp: Het gebedsleven van Immanuel.
11. Bespreking van het referaat.
12. Rondvraag.
13. Sluiting.

Het Bestuur:

L. Lindeboom, *Voorzitter.*
J. G. Kunst, *Secretaris.*
F. Kramer, *Penningmeester.*
J. Vonk, *Alg. Secundus.*

Classis Dordrecht.

Den kerken der classis wordt verzocht punten voor het agendum der a.s. classikale vergadering te willen opgeven voor 10 April aan den eerstondergeteekende.

Namens den raad der roepende kerk van Brussel:

C. Warner, *praeses,*
53 Vrijheidslaan, Koekelberg bij Brussel.
G. van Deth Azn., *scriba.*

Buitenland.

Duitschland. Uit de landskerk van Hamburg. Afscheiding of doleantie voor de deur?

Op Zondag 2 Maart is te Hamburg een herderlijk schrijven door 41 predikanten der Luthersche kerk verspreid, waarin gehandeld wordt over de benoeming van den predikant Heydorn. In dit schrijven verklaren de ondergeteekenaars, dat zij alles in het werk gesteld hebben om pastor Heydorn te weren, omdat deze openlijk de voornaamste leerstukken van de Evangelische belijdenis loochent. Noch het patronaat, noch de kerkeraad had naar hun betoogen willen hooren. Ook op de Synode wilde men niet naar hen luisteren; het werd hun met 40 tegen 38 stemmen niet toegestaan hunne bedenkingen te ontwikkelen. Pastor Heydorn zal nu toch predikant van Hamburg worden, hetgeen zij in strijd achten met de kerkorde. Daarom meenen zij verplicht te zijn tot de verklaring, dat zij alle verantwoordelijkheid voor het gebeurde en voor hetgeen daaruit voortvloeien kan, van zich afwentelen. „Wanneer wij, zoo luidt het stuk ten slotte, desniettegenstaande voortgaan rustig ons ambt te bedienen, dan wenschen wij te verklaren, dat wij daardoor niet geacht willen worden, die verkiezing van achteren goedgekeurd te hebben of ons daarbij te hebben neergelegd. Integendeel, wij protesteeren daartegen zoo voor als na. Wij houden den toestand waarin onze Kerk daardoor geraakt is, voor diep betreurenswaardig en in elk opzicht ongezond. Maar om den wille van het Evangelie, dat wij op last van onzen Heere verkondigen, en om de gemeente, die wij getrouw willen blijven, wenschen wij verder te trachten onzen plicht te vervullen, in de verwachting dat onze levende Heiland, die toch de eenige en wezenlijke Heere van zijn Kerk is, zijne gemeente niet verlaten zal. Wij doen dit onder voorbehoud, dat indien wij wegen vinden om nieuwe orde in de verwarde kerkelijke toestanden te scheppen, wij deze wegen te zijner tijd hopen te bewandelen. Voorshands verzoeken wij allen, die met ons den opgestanen Heiland als hun Verlosser erkennen, met geduld en geloof, gebed en hoop, met ons verder te arbeiden aan den opbouw van het Rijk Gods."

Dit stuk is niet onderteekend door den predikant Glage. Wij vermoeden dat deze een stap verder dan zijn 41 rechtzinnige ambtgenooten gaan wil. Volgens dezen predikant is het beroep van Heydorn de laatste druppel die het vat doet overloopen. „Het is te veel", schreef hij vroeger. Nu zond hij een brochure in de wereld, getiteld: „Ter laatste ure! Een ernstig woord bij de crisis onzer Hamburgsche landskerk". Op de vraag: „Waar staan wij"? antwoordt hij: „Vlak voor het zedelijk bankroet onzer landskerk". Hij handelt over de ontzettende onwaarheid die sedert jaren in die kerk geheerscht heeft, en die met Heydorn haar toppunt bereikte. Ook Heydorn zal zich bij zijn bevestiging verplichten „ernstig zorg te dragen voor het bewaren van de oorspronkelijke reinheid en zuiverheid van het geopenbaarde Godswoord; alle leeringen van het Evangelie vrijmoedig te belijden en deze nooit uit zucht om menschen te behagen of uit menschenvrees te verbergen of zelfs te loochenen; in geen geval dwalingen of ook slechts betwijfelbare meeningen in plaats van bewezene en in het Woord Gods gegronde waarheid te verbreiden; veeleer alle dwalingen die met Gods Woord in strijd zijn, hoezeer zij ook door menschen begunstigd mochten worden, grondig te weerleggen en de toehoorders daartegen te waarschuwen". Dat wil Heydorn beloven, de „valsche propheet van Fehmarn, de man der 100 stellingen", roept Glage uit. Ook anderen hebben het vóór hem beloofd, die dit niet doen konden zonder in botsing met de waarheidsliefde te geraken. En zoo rust op Hamburg sedert lang geen zegen, waaraan ook de „positieven" schuld hebben. Want zij lieten het gaan, zij zwegen, waar zij hadden moeten spreken om eene beslissing uit te lokken. „Moet het ons niet tot ernstig nadenken stemmen, dat onze Hamburgsche kerk, wat het Avondmaalsbezoek aangaat, op de laatste trap staat; dat het kerkbezoek, ook daar waar het Evangelie zuivet verkondigd wordt, in dooranede gering is; ja dat wij in kerkelijk opzicht bij ons voor onuitsprekelijk geringe dingen staan; dat wij daarover ontzet moesten zijn, indien niet de macht der gewoonte onze zinnen afgestompt had". Het is de schuld, de gemeenschappelijke schuld, door welke Hamburg ziek is. De onwaarheid in de landskerk neemt ook veel van den zegen Gods voor onzen persoonlijken arbeid weg. Want op grond van een en dezelfde belofte worden twee wereldbeschouwingen, die in den grond geheel verschillen, tot een kerkelijke gemeenschap, tot een kerkelijk handelen te zamen gevoegd met goedvinden van kerkeraad, Synode en Senaat.

Hoe kan Hamburg uit deze „zedelijke belasting" verlost worden? Al pocht men op het goed recht der belijdeniskerk, het baat niet; het liberalisme laat zich niet meer verdringen. Of zal men een „Spruchkollegium" instellen? Daarvoor is het te laat. De liberalen zijn de heerschenden, zij hebben de macht, achter hen staan de onkerkelijke meerderheden, en zij hebben het parool al laten uitgaan: „Wij blijven in de landskerk en geven die een andere gestalte". Een scheiding van de positieven wederstaan zij daarom zoo ernstig, omdat zij daardoor verzwakt en de positieven daardoor versterkt zouden worden.

Het zou echter eene oplossing zijn, wanneer de belofte bij de bevestiging in het ambt veranderd werd. Dan zouden er twee nieuwe bevestigingsformulieren moeten opgesteld worden; een voor de liberalen, waarin men volgens de beginselen der liberalen in het geheel niet verplicht wordt eene bepaalde leer te verkondigen, en het aan ieders geweten overgelaten, voor te staan wat men wil; en een voor degenen die getrouw zijn aan de belijdenis. Zulk een formulier zou zoo scherp en ondubbelzinnig gesteld behooren te worden, dat een liberaal niet in verzoeking komen kon, daarop „ja" te antwoorden. Daardoor zou de Kerk in tweeën gesplitst worden. Maar omdat deze zoozeer uiteenloopende partijen nu eenmaal bestaan, moet dit ook naar buiten openbaar worden, wanneer men de Kerk althans van de leugen bevrijden wil. De scheiding zou men niet parochiaal kunnen doorzetten, maar voor ieder der twee partijen staat het land open om, vreedzaam van elkander gescheiden, geheel vrij voor zijn beginsel te ijveren.

Het is een gewetensquaestie, zegt Glage ten slotte. Het geweten laat zich niet binden, het wil zijn recht hebben. Het eerste protest van de 50 predikanten tegen de verkiezing van Heydorn heeft niets uitgewerkt. Daarom moet een schrede gedaan worden die meer beteekent; een protest moet van ons uitgaan „waaraan het bestaan der protesteerenden hangt", wanneer het werkelijk een gewetensprotest zijn zal. „Wij positieve predikanten moeten ons op den dag waarop Heydorn bevestigd wordt, voor „renitent" verklaren, d.w.z. wij behooren de oboedientia (gehoorzaamheid) en reverentia (eerbied) die wij beloofd hebben onder voorwaarde dat de practijk van het kerkbestuur in overeenstemming met de kerkorde zijn zou, in elk opzicht op te zeggen, en dit niet alleen wat betreft onze verhouding tot de verantwoordelijke spits onzer geestelijkheid, den senior en de andere besturen, maar ook wat betreft de bestaande organisatie en vertegenwoordiging van het bestuur onzer landskerk. Wij zouden voortaan geen deel meer mogen nemen aan eenige gemeenschappelijke actie onzer landskerk .... wij moeten niet meer medewerken tot het overdragen van ambtshandelingen, algemeene collecten, het verstrekken van statistieke opgaven, om voortaan alleen onze afzonderlijke gemeente (Einzelgemeinde) te dienen. In deze heilige, door ons geweten geëischte werkstaking moeten wij zoolang volharden, tot onze landskerk door hare officieele organen den eersten stap tot het te boven komen van haar zedelijk bankroet gedaan heeft. En wanneer onze gemeente, die wij voor als na in getrouwheid willen dienen, geen kracht heeft zulk een om des gewetenswil renitenten predikant te dragen en te verdedigen, of wanneer onze overheid besluiten zou, ons om deze renitentie af te zetten, dan moeten wij bereid zijn het tragische conflict tusschen „geloof en positie" in den zin van het geloof op te lossen, overtuigd dat niet de geheele landskerk, maar ook onze speciale gemeente, met het oog op de eeuwigheid, meer gediend is door een wijken om des gewetenswil, dan door een blijven met een ons veroordeelende conscientie".

Wij hopen dat hetgeen hier pastor Glage uitspreekt, ook tot een daad zal worden. Zullen echter de 50 orthodoxe predikanten van Hamburg hem dan volgen? Zullen zij moed hebben, om, wanneer zij straks door het kerkbestuur afgezet worden, te volharden? Eén zaak vervult ons met vreeS. En dat is het feit, dat de opkomst ook in die samenkomsten der gemeente gering is, waar het zuivere Evangelie verkondigd wordt.